

A

SZÉKELY KIVÁNDORLÁS.

EMLÉKIRAT

AJÁNLVA AZ IGAZSÁGÜGYI S AZ ÖSSZES
KORMÁNY FIGYELMÉBE.

IRTA:

INCZE ISTVÁN
BIRTOKRENDEZŐ MÉRNÖK.

JÓKAI-NYOMDA-R.-T. S.-SZENT-GYÖRGY.
1901.

Most, midőn a székely kivándorlás kérdése annyira aktuálissá vált, hazafias kötelességemnek ismerem, hogy eddigi észleléseim alapján én is megkisértem ezt a kérdést oly oldalról is megvilágosítani, mely idáig ugy tudom figyelmen kívül hagyatott.

Mindenekelőtt megkisértem kimutatni a kivándorlás indító okát.

Ha figyelembe vesszük, hogy csakis az vándorol ki, a kinek már ugyszólván semmi vagyona nincs, világos lesz előttünk, hogy a kivándorlás egyedüli közvetlen oka: az elszegényedés.

Lássuk, mik ennek az okai ?

Mit szólnánk ma ahhoz, ha a képviselőház asztalára valaki egy törvényjavaslatot tenne le az uzsora törvények eltörlése iránt?

S pedig ez az abszurdum megtörtént mindjárt az alkotmányos korszak kezdetén a mikor is azon absztrakt elmélet alapján, hogy: a pénz áru, melynek értékét a ke-

reslet és kínálat szabja meg, felszabadították a tőkét az uzsora korlátái alól.

Kilencz évig szabad volt Magyarországon a tőke után tetszőleges kamatot szedni.

Serdülő koromtól kezdve figyelemmel kísértem azt a rombolást, mit az uzsora ezen idő alatt véghez vitt s mondhatom, hogy az borzasztó volt!

Nem is tartozott a ritkaságok közé, ha valaki ezerszáztóli kamatot fizetett.

Kilencz év kellett ahhoz, míg bölcs vezető-államférfiaink belátták a végzetes hibát, hogy az 1868. évi XXXI-ik t.-cikk csak az ország pusztulására vezet s így törölték el az 1877: VIII-ik t.-cikket.

Ezen kilencz év alatt az uzsora polypkarjaival az egész országot fojtogatta. Az imént felszabadított földnépe megkapván az urbéri kárpótlási összegeket, azzal kezdett földbirtokot vásárolni. A 12 forintos buzaárak a vételkedvet erősen fokozták s mindenki nyakra-főre vásárolt hitelben, vagy kölcsönpénzzel.

Az így országszerte megindult földvásárlási buzgalom a föld népét rengeteg adósságokba sodorta.

Az 1877-iki VIII-ik t.-cikk már nem volt képes az uzsorát megszüntetni. Fellép az ma is mindenütt minden képzelhető alakban, a hol csak kizsákmányolható nép van — példa rá a ruthének.

Megvan az a székelységnél is, bár nem akkora mértékben, mint a ruthénekénél.

Egyes szegényebb vidékeken a vidéki pénzüintézetek 16—18%-ot szednek különböző czimeken. Nagyon természetes, hogy a magántőkepenzes is utánna megy és így okoskodik: ha annak a pénzüintézetnek, — melynek miniszter által helyben hagyott alapszabályai vannak — szabad 14—18%-ot venni, neki miért ne lenne szabad?

S az ilyen esetek napról-napra felmerülnek, de ha az adós nem sérelmezi, hivatalból nem üldöztetnek. Maga a szegény nép mukanni sem mer, mert félnie kell gazdag és hatalmas elnyomóitól és türi kizsákmányoltatását.

Igy alig van eset arra, hogy valakit uzsoravétségért följelentenek.

Nálunk majd minden községben van magtár felállítva, mely ma is 25%-kal dolgozik.

Ha meggondoljuk, hogy a föld alig hajt 3—4 % tisztajövedelmet s az adósnak mégis 10—14, sőt 18 százalékot kell fizetni — de tudok egész községekre szóló eseteket, hol különböző czimeken 40 sőt 60%-ot fizet a föld népe, — kilehet mondani, hogy a nép elszegényedésének főoka a multban épp ugy, mint a jelenben az uzsora volt.

*

Második főoka az alkoholiszmus.

A harmadik főoka az, hogy Magyarország tulnyomóan agrikultur állam lévén, a nép

nagyobbára csak földmiveléssel foglalkozik s így az évnek csak bizonyos részében kap foglalkozást s ezen idő alatti keresménye az egész évi szükségletet nem fedezi.

Hozzájárul ezekhez az egy évtized óta állandó gazdasági krízis, mely a gyakori elemi csapásokon kívül összefügg a rossz értékesítési viszonyokkal és hova-tovább, türehetlenebbnek mutatkozik.

Negyedik főök: az urhatnáság, mely az egész magyar társadalmat bénítja.

Nem kell figyelmen kívül hagyni most a székely embernek azt a tulajdonságát, (megvan ez általában a magyar fajnál), hogy bármennyire elszegényedett, nem szívesen megy másnak napszámra: a robotmunkát nem állhatja.

Inkább kivándorol, de másnak napszámra nem igen megy.

Midőn így tisztába jöttünk az elszegényedés s közvetve a kivándorlás főbb okaival, önként ajánlkoznak a módok is, melyekkel azt megakadályozni lehet és kell. Lássuk ezeket főbb vonásaiban.

Előre kívánom bocsátni azt, hogy az alább felemlítendő eszmék nagyrészét nem vindikálom magaméinak; azokat sokkal érdemesebb, szakavatott és hivatott egyének pendítették meg; én csak felsorolom azokat az eszméket és módozatokat nagyjában, melyeket magam is helyeseknek és célhoz vezetőknék ismerek el.

Lássuk az elszegényedés fent elősorolt főbb okait egyenkint ugyanazon sorrendben.

Az uzsora ellensúlyozására földhitelintézetek alapítását állami segélylyel én is sürgős és elodázhatlan szükségnek tekintem, hogy a földmivelő nép lehetőleg hosszabb lejáratu olcsó kölcsönhöz jusson. Nem kevésbé fontos és sürgős a termelő és terményértékesítő szövetkezetek alakítása.

De azonkívül nézetem szerint még sokkal szigorubb uzsora törvényeket kellene behozni s az uzsorásokat a törvény egész erejével sujtani.

Az alkoholizmus a szegény nép átkas a legnagyobb veszedelem épen ott rejlik, hogy ő meg „áldásnak” tekinti. Ha éhezik, ha szomjazik, egy pohár pálinkával úzi el; ha jól lakott, elnyomtatja egy pohár pálinkával. Ha fázik, pálinkát iszik; ha nagy melege van, megint csak pálinka kell neki. Jókedvében behajt egy korty italost; ha rossz kedve van, a pálinkához fordul vigasztalásért.

Ha munkához készül, egy pohár italkával megbiztatja magát; ha munkaközben elfárad, egy pohárka pálinka friss erőt ad.

A pálinka egy váltó, melyet a munkásnép a következő napi erejéből előlegez. S ez a folytonos erőmegfeszítés kell, hogy utóvégre is legyőzze a testszervezetet. Hogyan lehessen az alkoholizmus ellen védekezni, mikor maga az anya, gyermekét már csecsemő korában kezdi rászoktatni a pálinkára?

Az a balhite a népnek, hogy a „pálinka erősít”.

A pálinka a nép hitében: a munkás jóltevője s a pálinkát mérő boltos: a nép boldogító atyja.

Az alkoholizmus terjedését valláserkölcsi nevelés és mértékletességi szövetkezetek által kellene megakadályozni. De mit használ itt a társadalom minden erőfeszítése mindaddig, míg az állam legnagyobb jövedelmi forrását épen a nép eme betegsége és erkölcstelensége képezi!

*

A gazdasági mizeriák megszüntetésének egyik legfőbb eszköze lenne: az egyoldalu mezőgazdálkodásról áttérni a belterjes gazdálkodásra, a mit okvetlen tagosításnak kell megelőzni.

És itt alkalmat veszek magamnak, hogy nemcsak a tagosítási mizeriákkal, de az arányosítási dolgokkal is bővebben foglalkozzam a menyiben ezek az ezutáni székely kivándorlásokkal szoros okozati összefüggésben állanak.

Székelyföld egy tekintélyes részén: Csikmegyében a tagosítások csak nem régiben lettek megkezdve s épen a két legelső tekintélyes községben a tagosítás keresztülvitele már is alig leküzdhető akadályokba ütközött, így például Gyergyó-Remetén a tagosítás ügye odáig haladt, hogy az előmunkálatok hitelesítve vannak, sőt az elhelyezkedés kérdésében is (1900. év okt. 11-én létrejött)

jogerős egyezés van; de itt a tagosítás ügye anynyira megfeneklett, hogy reménység sincs, hogy az valamikor be fog fejeztetni.

Ugyanis az eljárás rendén hivatalosan meglett állapítva, hogy a telekkönyvi adatok teljesen megbízhatlanok, a telekkönyvi vázrajzok a természethez egyáltalán nem is hasonlítanak s a 31 ezer hrsz.-ból több, mint 19—20 ezer csak tényleg van az illető birtokában, telekkönyvileg mások nevéen áll; a minek oka az, hogy egyes egyének birtokai a telekkönyvezéskor nem az egyénekre, hanem csaknem mindenütt egész családokra vétettek fel. Ezenkívül több különálló részlet egy testbe lett összefoglalva s a telekkönyvi tulajdonosok csoportonként lettek kitüntetve.

Ezekből következett az, hogy ha a csoport egyes tagjai eladósodtak, ez az egész csoportok birtokainak elárverezését vonta maga után s miután a nagy telekkönyvi zavarok miatt sohasem lehetett tudni, hogy tulajdonkép minő birtoktest lett elárverezve, minden ilyen árverés birtokbaadás utján lett érvényesítve. Ezt a birtokbavezetést bírósági végrehajtó eszközölte, a mikor is a hibás telekkönyvi rajzok alapján kiszakított oly területeket, melyek a tényleges állapotnak teljességgel meg nem feleltek s ezek által az amugy is zavaros telekkönyvi és birtoklási állapotok teljesen összelettek zavarva.

A tagosítás rendén eszközölt birtoktisztázások során a birtokosok tudatára jöttek annak, hogy mely birtokrészletek azok, melyek telekkönyvileg nevükön állnak, de tényleg nem bírják azokat; úgy tesznek, hogy a nevükön levő ezen ingatlanokat megterhelik, az adósságért árverés alá bocsátják s így eladás alá kerülnek olyan ingatlanok, melyek soha az adós birtokába nem voltak s a valódi birtokos ilyenképen birtokától elesik.

Ehez járul még az is, hogy egyesek részjutalékaért a végrehajtási törvény értelmében egész telekkönyvi testek árvereztetnek el s így a telekkönyvi helytelen felvétel miatt bejutott telekkönyvi birtokos részjutalékaért egész családok birtokai árvereztetnek el s e miatt egész családok mennek tönkre.

Természetesen itt is akadtak élelmes emberek, kik a telekkönyv ezen rendezetlenségét kiaknázzák, abból rendszeres üzletet csinálnak oly formán, hogy az idegen neveken álló birtokokat potom áron összevásárolják (a telekkönyvi tulajdonos pedig bármi csekély árért eladja, hisz nem az övé, sohasem is birta.) — azután kölcsönt vesznek fel rá s mint harmadik „jóhiszemű” birtokosok elárvereztetik. Így esik meg az a mindennapi borzalmas dolog, hogy a birtokos a maga birtokától egyszerűen megfosztatik — mások adóssága miatt.

Iszonyatos dolog ezt elnézni, hogy naponkint két végrehajtó közreműködésével miként

piritják ki a szegény földmives népet saját csekély vagyonkájából!

Gyergyó-Remete községe, hogy valahára ezen végtelen zavaros helyzetből kitisztuljon, 1900 év márczius hóban kérést adott be a nagyméltóságú igazságügyminiszter urhoz, melyben a községi telekkönyv általános helyesbitését kérte.

Ez a kérelem akkor Vörösmarty államtitkár ur aláírásával el lett utasítva, mert „Gyergyó-remete község határára nézve olyan birtokrendezési eljárás van folyamatban, mely a község telekjegyzőkönyveinek átalakítását fogja maga után vonni, a mivel a telekkönyv általános helyesbitése hivatalból lesz összekötendő. Ennélfogva a kérelem teljesítése az 1893. évi 24366. I. M. sz. rendelet 2. §-ában foglalt rendelkezésbe ütközik.”

Igaz, hogy Gyergyóremetén ez idő szerint birtokrendezési eljárás van folyamatban, de ennek rendén a telekjegyzőkönyvek átalakítása nem fog bekövetkezni. Azt a tagosítást egyszerűen nem lehet befejezni, ha azt általános telekkönyvi helyesbités meg nem előzi. Ez minden egyéb lenne, csak nem birtokrendezés! Ma minden egyes birtokos birtoka a levegőben függ; senkinek sem áll a nevéen azt, a mit ő magáénak ismer. —

Ilyen alapon végzett tagosítás folytán mindenki kapna majdnem annyi tagot, a hány parcellája van s e tagok mindenike állandóan ki lenne téve az elárvereztetés veszélyének.

Gyergyóremete község első ízben beadott helyesbitési kérése az igazságügyi államtitkár által valószínűleg azért utasított vissza, mert ámbár a telekkönyvi zavaros állapot eléggé fel volt tárva, ez kellőképen bizonyítva nem volt.

Azóta azonban a működő mérnök pontosan összeírta a helyesbitési eseteket s tételről-tételre kimutatta, hogy csak a külsőségekben 17384 helyesbitési eset fordul elé, mely az összes parcellák 60%-ának felel meg.

A hitelesítő mérnök két havi szigorú felülvizsgálás után beadott szakvéleményében kinyilatkoztatja, hogy előleges telekkönyvi helyesbitések nélkül a tagosítás célja veszélyeztetve van.

Az eljáróbiró ugyan ezen idő alatt meggyőződött, hogy ily zavaros állapotokat tagosítás rendén különjegyzőkönyvek alapján rendezni nem lehet azért, mert az eljáróbiró nincs felruházva avval a hatáskörrel, mely erre szükséges volna s melylyel a 24.366. I. M. rendelet alapján csakis a telekkönyvi biró van felruházva.

A telekkönyvi hatóság feje a törvényeségi elnök által felszólíttatván, véleményes jelentésében megerősíti, hogy az összes hely-

rajzi számok hasonfele helyesbitésre vár s ezen helyesbitéseket egyes kérések utján csak évek hosszú során lehetne rendezni, — de ekkor sem lenne a helyesbités, soha olyan egységes és tökéletes, mintha az általánosan egyszere vitetik keresztül.

Végül a birtokosság a napokban ujólag beadott kérésében kifejtette, hogy ha ezen képtelen állapotok sürgősen nem rendeztetnek, Gyergyóremete birtokossága menthetetlenül tönkszélére fog jutni.

S ha már a létező összes tényezők egybehangzóan konstatálták, hogy Gyergyóremetén a telekkönyvi állapotok annyira össze-vissza vannak kuszálva, hogy azokat a tényleges állapottal összhangzatra hozni nem lehet s tehát a tagosítást befejezni sem lehet mindaddig, míg azt egy általános helyesbités meg nem előzi; most már pillanatig sem merem kétségbe vonni, hogy az igazságügyi miniszter a fent elésorolt akták figyelembe vétele után ezt a kérést visszautasítani semmiesetre sem fogja, mert be fogja látni, hogy Gyergyó-Remetére a 24366—893. I. M. r. 2. §. 2 pontja egyáltalán nem alkalmazható.

Elismerem, hogy kissé kényelmetlen dolog, ha az igazságügyi tárcza keretébe most időközben egy 6—8 ezer koronás tételt kell beállítani egy albiró s egy segédtelekkönyvvezetőre, de hát nem olyan nagy dolog ez, ha

meggondoljuk, hogy tulajdonkép ez a kiadás az államnak busásan megtérül átszállítási díjakban s ha meggondoljuk, hogy egy 6000 lelket számláló község megmentéséről van szó, mely tisztán annak lett áldozata, hogy 1872-ben a helyszinelést kontár egyének végezték.

A helyesbités elrendelése annak a községnek léteérdeke, az államnak pedig: erkölcsi kötelessége!

S ha még sem rendelnék el s ha e miatt a székelység elzüllik és kivándorol a kormánybiztos a kivándorlottak hült helyére fog találni.

S ha én kissé talán túl sötét színnel rajzolom meg a jövő képét, mentségemül szolgáljon, hogy: a mig félre nem verjük a harangokat, senki sem hiszi el, hogy valóban ég a falu !

Hogy népünk mennyire érzi helyzetének mostohaságát, kitünik abból is — csak meg kell figyelni, — hogy Csikmegyében a szocializmus a nép között máris ijesztő mérvben terjed. És ha ez tovább is így fejlődik tartani lehet attól, hogy nem is sok idő múlva konstatálni lehet: mennyire szolid és ártatlan lefolyása volt idáig az alföldi szociális mozgalmaknak!

Oda kell tehát törekedni szerény véleményem szerint, hogy a székelység kapja meg itthon a maga megélhetési feltételeit s akkor nem fog kivándorolni.

Gyergyó népe ez ideig favágás, fafuvarozással és marhatenyéztéssel kereste kenyerét. Maholnap az erdők kipusztításával a főkeregettől is elesik s kizárólag aránytalanul elosztott silány földbirtokocskájára lesz utalva.

Hogy tudjon megélni abból, ha ő annak a kis földbirtoknak is csak birlalója, de nem tulajdonosa s ha folyton ki van téve annak, hogy azt mások adóssága miatt elárverezik?

Egy nagy hiánya a tagosítási eljárásnak az, hogy épen a legkisebb birtokok érdekében semmi intézkedést nem tartalmaz. Már pedig ők a tagosítással az eddig élvezett ugarlegelőt veszítik, ellenértékül annyi méltányosságot megérdemelnek, hogy az elhelyezkedésnél lehetőleg a községhez közelebb eső jobb helyekre helyeztessenek el. De ezt nekik semmi törvény nem biztosítja.

Megemlítem még — bár nem tartozik szorosan a tárgyhoz, — hogy a kulturmérnöki hivatalok működése a tagosítási eljárás keretébe akként lenne beillesztendő, hogy minden kulturmérnöki terv feltétlenül tekintettel legyen a főcélra: a tagosítás helyes keresztülvitelére, mert előfordul, hogy gyakran a vízvezető árkok a határt csupa szabálytalan alakokra osztják és így szabályos alakok tervezését merőben lehetetlenné teszik.

Nézetem szerint az intézmény van a nagyközönségért és nem megfordítva; épen azért

a fentiek tekintetbe vételével szükséges lenne, hogy a kulturmérnöki tervezet a birtokosság és tagosító mérnök meghallgatása után a törvényszék által jóváhagyassák s csak ezután következzen a közigazgatási tárgyalás.

Ugy nem fog majd előfordulni az az eset, hogy közigazgatási uton jogerőre emelkedjék olyan tervezet, miről sem a birtokoságnak, sem a működő mérnöknek, sem a törvényszéknek kellő tudomása nem volt.

Lássuk most az arányosításból folyó mizeriákat.

Nem én vagyok az első, ki határozottan azon a nézetten van, hogy az ország erdélyi részeire vonatkozó arányosítási törvény alapján elhibázott volt, mert végeredményében a közvagyon elkallódására s a nemzet elszegényedésére vezetett.

A községek elveszítették a közhelyekből idáig élvezett összes jövedelmeket.

Kétségbe vonni nem lehet, hogy a nemzet összes jóléte az egyes községek anyagi jólétén alapszik.

Hol a községek anyagilag szegények, bizony ott az állam is csak szegény lehet.

Jogtörténelmi szempontból talán indokolt lehet az 1871-iki arányosítási törvény, nemzetgazdasági szempontból határozottan károsnak mondható.

Minő más állapotok lennének különösen a székelységnél, ha mindjárt kezdetben az

összes közhelyek, melyek amugyis már a község kezelése alatt állottak, községi vagyonnak nyilvánítottak volna!

Hisz ugyis annak tekintette azt mindenki s tényleg a telekkönyvezéskor sok helyen a község nevére is lettek felvéve.

A hogy ez a százszok földére ki mondatott, miért ne lehetett volna éppen ugy kimondani a Székelyföldre is? Ha ez talán némi jogfeladással járt volna is, történt ennél sokkal nagyobb átalakulás is nálunk nemrégiben is. (Regaleügy.)

De hát a már megtörtént dolgokon változtatni többé nem lehet; azonban a múltból okulást meritni, mindig hasznos dolog.

Lássuk az arányosításoknak minő eredménye lett?

Az arányosítási törvény értelmében a kinek száz holdnyi erdő és legelő jut, az külön kiszakíthatja a maga közhelyekből juttalékát.

Nálunk a Székelyföldön ugyan ritka eset, hogy valakinek száz hold jusson a közhelyekből; de hát összeállnak 8—10-en a jogokat álszerződéssel egyikük nevére átíratják s meglévén a száz hold illetőség, annak az egynek a nevéen külön kihatást kérnek s később aztán egymásközött felosztják. Ily formán az erősebb, módosabb birtokosok mindnyájan ilyen álképleteket alkotnak s

külön szakadnak. Utóbb az így kiszakított erdő-legelőrészt megint eldarabolják s a legtöbb hamarosan pénzt csinál belőle. S mi lesz a többiből? Azok maradnak u. n. állandó közösségben még pedig a gyengébb és távolabb fekvő helyekre elhelyezve, mert hát természetes, hogy a község összes tekintélyesebb és tehetősebb igavonó állattal bíró birtokosai csoportokba állva, az erdők és legelők értékesebb s közelebb eső részeire már elébb elhelyezkedtek.

Az így részükre megmaradott erdőket a többnyire gyalogszeres szegényebb emberek értékesíteni annyira sem tudják, hogy bár az adót és az erdőkezelési költségeket fedezze; következik, hogy eladják, mihelyt akad ki megvásárolja.

Egy kat. hold közös erdőbeli rész mai forgalmi értéke átlag tíz koronára tehető.

És boldogok azok, kik ilyen módon bármi potom áron is eladhatták arányrészeiket, mert állandó közösségben maradt társaikra szomorú sors vár. Ugyanis egy-két élelmes, „k h a z á r” száz holdnyi arányjogot pár koronáért összevásárolván most már kéri az arányosítás felelevenítését.

Első bíróságaink ideig többnyire vissza utasították az ilyen kéréseket azzal, hogy az arányosítás már végleg be van szabályosan fejezve. Utóbb látva a II-odfoku bíróság nézetét, helyet adtak ugyan a kérésnek, de csakis a kérelmező költségére.

Ujabbán a másodbiróságok elrendelték az arányosítás ujbóli keresztül vitelét köz-költségen.

Ez a népre rendkívül sérelmes azért, mert ez tudtommal semminemű törvényben nem gyökeredzik, sőt a 356–893. I. M. sz. rendelet 105. §-a (törvény 25. §.) határozottan megjelöli „az állandó közösségben maradó részes feleket”; de sérelmes azért is, mert ez az ujabbi egészen fölösleges kiadás az illető községeket évtizedekre megbénítja.

Ha már az elébbi arányosítás akkép vitétt keresztül, hogy az urbéri kapcsolatból fennmaradt jog- és birtokviszonyok teljesen rendezettek, egészen érthetetlen, miért kelljen most az arányosításokat ugyyszólva permanensé tenni, hisz ez a községek tönkretételére kell hogy vezessen, mert ugyanezen alapon fogják kérni a 3-ik, 4-ik sőt 5-ik arányosítást is. Már is van egy község, hol az arányosítás most harmadszor van elrendelve. (Udvarhely-megyében.)

Egy másik nagy sérelme a székelységnek abban áll, hogy az aránykulcsba ujabbán a magánhavasok felvételét is elrendelik, holott az eddigi gyakorlat szerint azokat mindenütt kihagyták.

A törvény azon rendelkezését, hogy t. i. az erdőilletmények az egyesek által birt külső- és belsőbirtokok után állapittatnak

meg — idáig mindenki úgy értelmezte, hogy birtok alatt csak a szántó, kaszáló és legelőmivelés alatti területeket értette s ilyen értelemben egyeztek bele mindenütt a birtok aránylagos részesedésbe.

Senki sem mondhatja sem méltányosnak, sem igazságosnak, hogy a nagy kiterjedésű havasi- és legelőterületek, melyek után holdankint néhány fillér adót fizetnek, ép úgy beszámíttassanak a birtokmennyiségek közé, mint a szántó- és kaszálóterületek. Ezt maguk a magánhavas-birtokosok is bevallottan igazságtalannak tartják, de ha valamit ingyen kapunk — mondják — miért ne fogadnók el?

Igen fontos a Székelyföld azon u. n. erdőalja községeiben, hol a ma még tekintélyes községek lakóinak egyedüli keresete idáig az erdőlés, faizás, erdei legeltetés volt. Most ha a magánhavasok is belevonatnak a kulcsba, ők az egész erdőnek nevetségesen csekély hányadát kapják osztályrészül, azt is állandó közösségben, s ez, hogy mit jelent, fennebb ki volt mutatva.

A székelység e miatti elkeseredését legtalálóbban az a keserű humor fejezi ki, midőn arra kéri szépen a magánhavasok tulajdonosait: „engedjenek a székelyek mindenikének bár egy botot az erdőből, a mivel kivándoroljanak más országba.”

Szerény nézetem szerint bár aktaszerűleg mindenütt kimutatni nem lehet, de igen való-

szinü, hogy ezen magánhavasok valamikor szintén közösből lettek kiszakitva, vagy elfoglalva, talán kilehetne mondani, hogy „a magánerdők és erdei legelők a kulcsból kihagyandók.”

Ha pedig ennek kimondására elegendő jogalapot találni nem lehetne, az 1871-ik 55. t. cz. 4. §. 1. pontja feltétlenül és lehető sűrűgösen akként lenne módosítandó, hogy: mind-egyiknek illetménye az egyesek által birt külső- és belső-birtokok területe után fizetett állami adó arányában állapítandó meg.

Ebbe úgy a magánhavas birtokosok, mint a székelység szívesen belenyugodnának.

És most visszatérek arra a kérdésre, mi lett a Székelyföldön az arányosítás eredménye?

Az eredmény a fennebbiek szerint kétségbevonhatatlanul az, hogy a többnyire álszerződések útján kiszakitott erdők legtöbb esetben azonnal eladás alá kerülnek, mert a pénzre mindenkinek szüksége van s igen gyakran azért is, mert a szétforgácsolt erdőrészeteket üzembe osztani, rendesen, szabályosan kezelni úgy sem lehet.

A közösségben maradottak arányrésze szintén azonnal mind eladó bárkinek, bármi áron, mert az már nekik értéktelen, inkább még tehernek mondható.

Hogy eképen az arányosítás eredménye a legtöbb esetben a közhelyek elprédálása,

végeredménye pedig a nép elszegényedése, kivándorlás stb., azt ma már kétségbevonni nem lehet.

Sokan rájöttek már régebben arra, hogy az arányosításnak minő árnyoldalai vannak s némely helyen igyekeztek is azt úgy vinni keresztül, hogy a község mégis ne legyen tönkre téve.

Igy például Uzon község arányosításánál a közhelyek igen tekintélyes része a községi háztartás fedezésére lett fennhagyva. Azonkívül a tagosítás alkalmával egy száz holdas területet hagytak fenn a falu mellett közöslegelőnek a tejelő marhák számára; még pedig ennek felét saját szántó birtokaikból való levonással. Egy másik hasonló legelőterületet hagytak fenn az erdő aljában.

És ez a község, — hála derék vezetőinek — ma szépen virágzik s most abban a helyzetben van, hogy az állandó közösségben maradóktól is megvásárolja összes arányrészeit, hogy legyen annál több közöslegelő.

Ilyen községben aztán a szegény kisbirtokos, ki az ugarlegelőt elveszítette, a helyett megfelelő kárpótlásban részesül a fennhagyott közöslegelőkön.

Igy van ez ujabban majd minden székely községben, hol arra kapacitálható emberek vannak. Mindenütt igyekeznek valamit a község céljaira, s ha lehet közös legelőre is fennhagyni.

A tapasztalat tehát megmutatta, hogy az arányosítási törvény helytelen, sőt káros s a székelyek lehetőleg igyekeznének annak káros hatásait, bár valami kis részben ellensúlyozni. Csakhogy a legtöbb helyen akad mindig egy-egy kapzsi ember s egyedül utját vágja az összes üdvös szándékoknak.

A tagosítások az ugarlegelők megszüntetését vonták maguk után; az arányosítás folytán pedig a közöslegelők lettek felosztva s a miatt az állattenyésztésnek okvetlen hanyatlani kellett. Igaz, hogy a tagosítás után több haszonmarhát tarthat a gazda, de mindig istállón csikót, vagy fiatal marhát tartani nem lehet.

A mi erdei legelő volna, annak is nagyrészt feltétlen erdőtalajnak, vagy véderdőnek nyilvánították s így a mezőn legeltetés a kisebb birtokosokra nézve megszűnt, az erdei legeltetés pedig igen szűk korlátok közé szorítottatott.

Örvendetes dolog, hogy ujabban az erdészek között is mindinkább kezd terjedni az a nézet, hogy a legeltetés tulságos megszorításából több kár háramlik a birtokosságra, mint a mennyi hasznot ők remélnék a fanövekvésből.

Általában a marhatenyésztés kérdésével kapcsolatosan, a szükséges legelőkkel okvetlen behatóbban kell foglalkozni, mert a gabonafélék állandóan alacsony ára mellett a gazdaember csakis amabból tarthatja fenn magát.

Utóbbi időkg például a földbirtokos a sertésenyésztéssel is boldogulhatott. Minden szegényebb ember azon járt, hogy egy-két malacgot az amugy is olcsó szemén felneveljen, ezt az asszony odahaza ellátta, ha meghizott, eladta s legalább az adóját kifizette belőle. Ma már ennek is vége!

Két év óta a sertés elöl is elzárták a nyugati piacokat. Most a hizott sertésért alig lehet annyit kapni, a mennyiért megvehette soványan.

De azért mégis mindaddig, míg a gabonaárak ilyen alacsonyok, a gazdának a fősulyt más hasznosabb terményeken kívül különösen a marhatenyésztésre kell hogy fektesse.

A földmivelés természetéből folyó azt a nagy bajt, hogy a munkaerőket az év nagy részén át nem foglalkoztatja, — másként, mint háziiparral, megszüntetni nem lehet.

E tekintetben sokat várunk a kereskedelmi miniszter által tett kezdeményezés üdvös sikerétől, mely azt czélozza, hogy a nép saját házánál foglalkozást nyerjen.

Az iparostanonczok állami segélylyel való kiképzése, hogy szintén szükséges intézkedés volt, azt tagadni nem lehet.

Némileg hasonló elvekből kiindulva, megkísértették a székely leányokat Budapestre szerződtetni cselédnek. Az eredmény nem vált be, mert a melyik a munkát szereti, az itthon is kap

helyet jó bér mellett, a ki pedig nem szereti a munkát, azt ugyan hiába viszik Budapestre, ott sem fog beválni.

A székely leányoknak egyáltalán nincs oka arra se, hogy Bukarestbe kivándoroljanak, míg idehaza is jó bért kaphatnak s éppen azért ez ellen szigorú intézkedésnek feltétlenül helye van. Romániában az ottani szomorú viszonyok ellenére, ma is folyton tömegesen viszik be a székely leányokat. Magam láttam nemrégiben három oláh szekeket megrakva kászoni székely leánnyal.

Volt azok között tizenkét éves is. Hiába szépítjük a dolgot; elzüllik az ott szinte kivétel nélkül! — Ez ellen okvetlen sürgős belügyminiszteri intézkedésnek van helye. És pedig, nemcsak a leányexportnak kell egyszersmindenkorra útját vágni, de ez idő szerint lehetőleg azt is meg kell akadályozni, hogy a férfiak oda menjenek munkát keresni legalább addig, míg ott rájuk sokkal szomorubb sors vár, mint idehaza volt.

Mint minden nagyobb veszedelemnél, úgy a székelykivándorlás kérdésénél is, gombamódra termettek a legkülönbözőbb m e n t ő e s z m é k .

Az én nézetem szerint is abból kell kiindulni, hogy ez idő szerint a székelység tulajdonképpen kisgazdákból áll s a földmivelés az

a főfoglalkozás, mely a többi kereseti ágaknak is a forrását képezi, melyből ezek is táplálkoznak.

A földmivelést kell tehát legelőször is helyes alapokra fektetni s a népet okszerű gazdálkodásra szoktatni.

A helyi viszonyoknak megfelelő agrárpolitikai tevékenységgel kell a földmivelők segélyére sietni.

Ma a kartellek és trüsztek korszakát éljük. Vas-kartell, petroleum-kartell, cukor-kartell, czérna-kartell, papir-kartell, s mindennemű kigondolható kartell csak arra irányulnak, hogy ez által a fogyasztóközöniséget kizsákmányolják s ezekkel szemben a közönség majdnem teljesen védtelenül áll s azoknak egészen ki van szolgáltatva. Ez ellen pedig másként, mint szövetkezeti úton hatni nem lehet.

Itt a társadalomnak kell fellépni s a gazdaközöniséget — mely a folyton súlyosbodó élehetési viszonyok között a mindig növekedő állami s a családfenntartásból folyó terheket már nem bírja hordozni — úgy szervezni, hogy az ellentállásra és a terhek viselésére képes legyen. Kisebb gazdaköröket alkotni s azokat ismét egymással szerves kapcsolatba hozva, kell a gazdaszövetséget létrehozni. Ilyformán termelő, értékesítő, fogyasztási és hitelszövetkezetek alakításával minden irányban szép eredményeket lehetne elérni.

A fődolog mindenesetre a gazdasági ipar, háziipar s idővel a gyáripar megteremtése az állam támogatása mellett.

Mindezek létrehozása azonban hosszabb időt igényel s addig sem szabad engedni, hogy az elszegényedett nép kivándoroljon.

Erre való tekintettel ez idő szerint feltétlenül helyes dolog a mezőségre való áttelepítés, de csakis zárt tömegekben. A mezőségi föld erre kiválóan alkalmas, mert oly dus, hogy azzal a miénket meg lehetne trágyázni. Mindenesetre sokkal jobb, ha a nép az a része, mely ugysis kivándorolna, inkább a mezőségre teleltetik.

Azonban az áttelepítést czélnak nem kell tekinteni.

A székelykérdés ezzel megoldva nem lesz.

Nézetem szerint is a főczél mindig csak az lehet, s a székelykérdés megoldása abban áll, hogy a székelynek saját szükebb hazájában kell munkát s megélhetési módot biztosítani, s ez által megerősíteni arra, hogy államfentartó hivatását ezután is teljesithesse. S akkor nem fog az kivándorolni, mert nincs az a nép, mely szülőföldjéhez inkább ragaszkodnék, mint épen a székely.

Lehet, hogy egyesek talán még most is korainak találják a „harangok félrevezetését.”

Nekem az a nézetem, hogy: addig kell azt félrevern, mig van mit menteni.

Az én nézetem az, hogy ma már olyan törvénynek nincs létjogosultsága, mely csak egyes osztályoknak szolgál előnyére s a népek ezreinek érdekét kellő figyelmen kívül hagyja.

Ma már mindnyájan egyenlően osztozunk a haza és állam iránti kötelességekben, épen azért a jogokat is egyenlően kell, hogy élvezzük.

Az én nézetem az, hogy a magasabb köröknek emberi és hazafias kötelességük — bár áldozattal is — minden lehetőet elkövetni az alsóbb néposztályok érdekében, hogy ezek ne szegényedjenek el végkép, hogy ne legyenek a szocziálizmus karjaiba hajtva, hogy végül ne legyenek kénytelenek — gyakran önhibájukon kívül — vándorbotot venni kezükbe.

*

Lássuk most az elszegényedés negyedik főokát: az urhatnám ságot.

A magyar fajnak egyik főjellemvonása, hogy büszke, önérzetes. A tulhajtott ambiczióból származnak aztán ennek fattyuhajtásai: nagy ravágyás urhatnám ság.

A magyar társadalom csupa kasztokra van szétoztva, melyek egymástól élesen elszigetelve élnek.

Bámulva nézek a szomszédos kis Oláhországra, mely nemcsak egységes demok-

rata társadalmával, de mint erős nemzeti állam is meglep.

Ott a paraszt a tábornoknak s a miniszternek azt mondja: „Uram!” Nálunk a legegyszerűbb népképviselő határozott sértésnek veszi, ha „nagyágos” czimmal nem illetik — s az egyszerű paraszt földmives „urnak szóllittatja magát.

Nemrégiben láttam egy irnokot — fiatal daliás ember; — találkozott egy érdekekben megőszült járásbíróval. Utóbbi „jó reggelt kívánok” köszöntését, méltóságos leereszkedéssel viszonzta: „jó reggelt”. Csak-hogy épen meg nem veregette az öreg ur vállát, mondván: maga barátom derék érdemes ember, megvagyok magával elégedve. Ez a nagyzási hóbort az, mely a mi társadalmunkat uralja. Aztán ezzel jár az, hogy mindenki hosszabban nyujtózkozik, mint a meddig a takaró ér. Az irnoktól fel a legmagasab hivatalnokig, mindenik nagy lábon szeret élni; — csoda lenne, ha rakva nem lennének adóssággal.

Ma már a falusi paraszt nem elégszik meg a régi jó daróczposztóval, hazai kalappal; a ki csak teheti nadrágot, brünni kalapot visel.

A szép székely szóttos helyét a bécsi karton s bécsi csipke váltotta fel. A fényüzés, az urhatnámság, a nagyzási hóbort, a stréberség uralja egész társadalmunkat. Az egyszerűség, a polgári erények korszaka letűnt!

Csoda-e, ha ezek következtében a közép-birtokosság vagyoniilag tönkrement, a nemzet gerincze sorvadni kezdett, maga a föld népe eladósodott, egyrésze pedig teljesen elszegényedvén, tömegesen vándorolnak ki Amerikába, vagy Romániába?

Lehet-e még reményünk, hogy ezek a beteg társadalmi viszonyok valaha a javulás útjára tereltetnek? Ez a kérdés nézetem szerint, összefügg azzal a feladattal, a mit közéletünk előharczosai utóbbi években magasztos feladatul tűztek ki. S ez a feladat: a közéleti erkölcsök megjavítása.

Ezen kérdés megoldása kapcsolatos a társadalmi élet regenerációjával, hisz a politikai és társadalmi élet egymással szorosan összefüggnek.

Mindaddig, míg a közélet terén a születés és protekció a munka és tehetség elé voltak helyezve, egészséges társadalmi fejlődés létre sem jöhetett.

Az egységes nemzeti államnak okvetlen létre kell jönni, ha a nemzetek sorában tovább is helyet akarnak foglalni. Már pedig ez az egységes nemzeti állam nem jöhet létre a nélkül, hogy a társadalom fenti kinövéseit le ne nyirbálja.

Erős társadalmi megrázkodtatásoknak kell bekövetkezni, melyek a társadalom különböző rétegeit a hazaszeretet lángoló tüzénél egybeforraszzák.

S a magyar társadalom ezen ujjaszületése már nem késhet soká. mert mindenfelől vészfelhők tornyosulnak. De nem szabad kétségbe esnünk!

A magyar társadalom legjobb erői megmozdultak. A nemzet vezérharczosai a fenyegető veszedelmek élénk tudatában, már megkezdtek honmentő munkájukat. Nagy idők nagyembereket szülnek. S nekem úgy tetszik, hogy a távol homályából már is egy jobb jövő hajnalpirkadása kezd feltűnni a szemhatáron!